

Dreper uten å angre

Danske soldater i Afghanistan synes det er uproblematisk å ta liv, viser en undersøkelse. Betyr det at soldatene er følseskalde psykoper?

TEKST: **DAG TANGEN OLSEN**

Boken "Vi slår i hjel og lever med det" som nylig kom ut i Danmark har skapt en bred debatt om tabubelagte emner. I boken er danske soldater blitt spurt hvordan de reagerte på å ta liv. De fleste soldatene hadde ingen sjelevaler med å drepe fienden, men de er heller ikke særlig opptatt av spørsmålet. De ser på det som en naturlig del av det å være soldat, noe de er trent til. Bare en prosent av Afghanistan-soldatene som deltok i undersøkelsen hadde dårlig samvittighet etterpå.

Forfatteren, oberst Lars Møller, er klar i sitt budskap: "Mange dansker mener at man er avstumpet eller psykopat, hvis man er villig til å slå i hjel i statens tjeneste. Tvert imot. Folk som ikke kan slå i hjel, har ikke noe i politiet eller militæret å gjøre", skriver han i boken og legger til at Danmark ikke deltar i fredsbevarende operasjoner i Afghanistan. Dette er krig og det bør dansk offentlighet vende seg til.

Oberst Møller er en kjent debattant i Danmark, har nå ansvaret for Hærens internasjonale operasjoner og har skrevet en rekke bøker om militære temaer, blant annet "Operasjon Bøllebank" der han selv sto i spissen for 13 danske Leopard stridsvogner på FN-opdrag i Bosnia i 1994. Under hans ledelse slo FN for første gang tilbake mot serberne og Møller ble en dansk krigshelt, den første siden annen verdenskrig. Operasjonen førte til at 169 serbere mistet livet, noe som Møller lever godt med, eller som

han sier: "Jeg hadde dårlig samvittighet over ikke å ha dårlig samvittighet".

Meninger

Begrunnelsen for å skrive boken var at oberst Lars Møller var lei av velfriserte meninger om hva soldatene gjør og ikke gjør, om en brønn her og pikeskole der, han var trett over å ikke kunne si rett ut: "Soldatene slår i hjel og de lever med det".

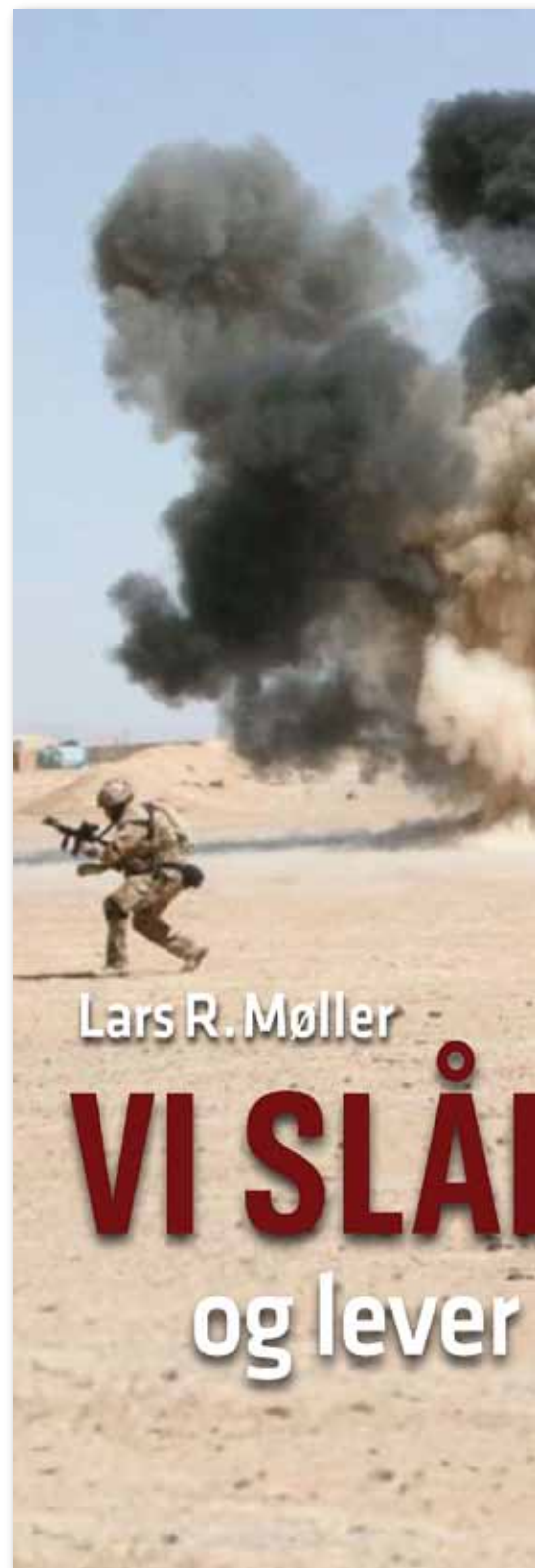
Hvis man koker det helt inn til beinet, setter det på spissen og spør: Hva er det spesielle med å være soldat - som adskiller det fra alle andre yrker? Jo, soldatene tar liv på statens vegne og de setter sitt eget liv på spill for å løse oppdraget.

Møllers bokprosjekt ble oppfattet som en dårlig ide, ja det ble stemplet som rent ut "usmakelig", av Forsvarets ledelse, som prøvde å stoppe hans arbeid. Men det gikk ikke. Oberst Møller gjennomførte sitt prosjekt på fritiden.

I boken har Møller intervjuet 249 danske soldater som har deltatt i Afghanistan. Disse soldatene har han intervjuet via Facebook om soldatenes frykt, stress, opphisselse, tunnelsyn og hukommelsestap, med andre ord hele batteriet av stressreaksjoner. Så fyller Møller senere på med ulike teorier og historiske tilbakeblikk.

Ikke vitenskapelig

Han kaller ikke sin bok vitenskapelig og understreker at de innsamlede data ikke nødvendigvis er representative. Men ma-

terialet er enestående i den forstand at det gir uttrykk for hva unge menn som har deltatt i kamp føler og opplever.

En av soldatene sier: "Jeg har ikke skutt noen som ikke har fortjent det". En annen sier: "Fienden vet like godt som oss hva de begir seg inn på". Mange svar går i lignende retning. Soldatene opplever at de

er sendt ut av politikerne og at dette gir legitimitet til å trykke på avtrekkeren, forutsatt at fienden er "Taliban" og ikke sivile. Diskusjoner i etterhånd om det var sivile som ble skutt ved en feil, er noe soldatene reflekterer rundt og er opptatt av. De er med andre ord ikke avstumpete personer, slik jeg leser svarene.

Men det at soldatene ikke har dårlig samvittighet over å skyte er ikke det samme som at soldatene ikke mottar sterke inntrykk når de er i kamp.

Soldatene får skjelvetokter og folk gråter. "De første gangene ristet hendene mine helt vilt, da kampen var avsluttet." "Når man var like ved å ta farvel en dag, så skalv man hele dagen etter." 18 prosent opplevde at de pisset i buksene når de var i kamp. Flere sier de opplever kamphandlingene i ettertid i sakte kino. Inntrykkene blir forvrengt. Folk som har stått innenfor en radius av 10 meter forteller om helt ulike opplevelser.

Lekkert

Etter et nyhetsinnslag på TV2 har man i Norge diskutert om det var "riktig" av de norske soldatene som var i kamp i Afghanistan å rope begeistret "lekkert" da de etter flere timers kamp fikk plassert en granat som satte angriperen ut av spill. Mange ville ha seg frabedt slike gledesrop fra norske soldater og kalte det ekkelt.

Om slike reaksjoner sier danske soldater dette: "Når bombene, skuddene og alt, det som er ondt og som slår i hjel, rammer Taliban, jubler du innvendig og høyt til vennene. Man blir glad, oppstemt. Dessverre er dette noe av det beste jeg har opplevd noensinne. Fordi man vet at nå er det over. Nå løper de hjem med halen mellom bena. Det er en fantastisk og samtidig en fryktelig følelse. En ting som mine venner og familie aldri kan forstå, hvis jeg sier det til dem."

"Nettopp fordi de like før har prøvd å ta ditt liv. For de vil ta alt hva man elsker fra en. Ens venner. Familie. Alt man kjenner. Ens makker ved siden av deg. Alt hva man elsker. Ja, man jubler. Alle som har prøvd det, vet hva jeg mener. De fleste andre ser skjevt på oss for det. De vet ikke hvordan det er å være ved fronten og som 22 åring se døden i øyene, hver eneste dag. Se verden utenfor osteklokken i lille trygge Danmark"

Hvordan soldatene som er i kamp reagerer og ettervirkningene har man ikke forsket særlig på verken i Norge eller Danmark, får vi opplyst i det norske svaret. Derfor er Møllers arbeid ganske unikt her hjemme.

Men la oss presisere: Det å være i livsfare er noe man aldri glemmer, men det er også noe man har trent på og opplevel-

sene vil nødvendigvis ikke resultere i følelsesmessige handikap resten av livet. Her er det mange forhold som spiller inn. Det å kunne bearbeide hendelsene gjennom debrifing og få hjelp av psykolog til takle problemene kan bety noe.

Nå skulle man tro at unge, tøffe soldater ikke var særlig interessert i psykologhjelp. Men her tar man feil. På spørsmål om de som ønsker psykologhjelp "er noen kyllinger", er det bare en prosent som svarer ja. Ellers går svarene slik: "Folk som har den oppfatningen anser jeg som idioter." "Jeg går ut fra at dette spørsmålet er en vits".

Støtte

En underliggende tendens er at de danske soldatene føler seg misforstått og at de ikke får særlig backing av det danske samfunn. At soldatene opplever at deres innsats ikke blir verdsatt, er noe vi kjenner også fra norsk debatt.

Møller viser til situasjonen for amerikanske veteraner. Antallet med psykiske skader var langt lavere blant veteranene som hadde deltatt i andre verdenskrig enn de som hadde deltatt i Vietnam. Ikke underlig, kanskje. Veteranene fra 2 verdenskrig var helter. De ble løftet fram i det amerikanske samfunn etter krigen. Alle gav dem en klapp på skulderen. De klarte seg faktisk markant bedre enn gjennomsnittamerikaneren. De som hadde gjort en innsats i Vietnam fikk i beste fall fortalt at deres innsats var bortkastet – noen ble politisk angrepet. At det var salt i åpne sår for soldatene som hadde deltatt, er ikke spesielt vanskelig å forstå.

Manglende påskjønnelse fra samfunnet er faktisk en av de best dokumenterte årsaker til psykiske lidelser, selvmord og stoffmisbruk hos soldater etter en krig.

Men for de i Norge som er motstander av Afghanistan krigen eller helt likegyldige til alt sammen, er det selvsagt vanskelig å gi honnør til soldatene for deres individuelle innsats. Skulle det skje måtte man hylle soldatene for deres spesielle egenskaper – for deres mot og offervilje. Og det krever en liten norsk revolusjon. Se bare på kondomene som er hengt over det militære materiellet utenfor Forsvarsmuseet. Det ville aldri skjedd i Storbritannia eller USA.

"Vi slår i hjel"

Informations forlag